

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Фурман Анатолій Анатолійович – доктор психологічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту гуманітарних наук Національного університету «Одеська політехніка».

Критичне мислення в академічному середовищі: від теорії до практики: збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса: Університет Ушинського, 2026. 473 с.

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, присвяченої різним психолого-педагогічним аспектам інноваційного потенціалу особистості, сучасним методам та формам організації освітнього процесу у закладах освіти різного рівня, розвитку критичного мислення під час підготовки здобувачів у закладах освіти.

Науковці висвітлюють питання щодо сучасних форм і методів розвитку критичності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть їх автори.

© Університет Ушинського

Обґрунтовано, що критичне мислення є ключовою компетентністю, яка забезпечує здатність бухгалтера оцінювати якість інформації, виявляти помилки та приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності. Встановлено, що ефективна підготовка майбутніх бухгалтерів має ґрунтуватися на інтеграції розвитку критичного мислення, професійного скептицизму та навичок професійного судження через застосування практикоорієнтованих освітніх підходів.

Список використаних джерел:

1. Балазюк О. Ю. Професійна етика бухгалтера в контексті реформування бухгалтерського обліку в Україні. Економіка та суспільство. 2017. Вип. 10. С. 710–714. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/121.pdf (дата звернення: 27.04.2026)
2. AI Index Steering Committee. Artificial Intelligence Index Report 2026. Stanford University, 2026. URL: https://hai.stanford.edu/assets/files/ai_index_report_2026.pdf (дата звернення: 27.04.2026).
3. International Federation of Accountants (IFAC). International Education Standard 3-6 (IES 3, IES 4, IES 6) (effective 2026). URL: <https://www.ifac.org> (дата звернення: 01.05.2026).
4. IFRS Foundation. IFRS Practice Statement 2: Making Materiality Judgements. London: IFRS Foundation. URL: <https://www.ifrs.org> (дата звернення: 01.05.2026).
5. Huang F., Vasarhelyi M. A. Applying robotic process automation (RPA) in auditing: A framework. International Journal of Accounting Information Systems. 2019. Vol. 35. Article 100433. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1467089518301738> (дата звернення: 01.05.2026).

БІЛІЧЕНКО Павло Геннадійович

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НА МАТЕРІАЛАХ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Сучасне академічне середовище вищої педагогічної освіти в Україні перебуває у стані активної трансформації, зумовленої як внутрішніми реформами, так і глобальними викликами, зокрема цифровізацією, глобалізацією та наслідками збройної агресії. У цих умовах від науково-педагогічних працівників вимагається не лише високий рівень фахової підготовки, а й сформоване критичне мислення – здатність аналізувати інформацію, виявляти приховані припущення, оцінювати аргументи та формулювати обґрунтовані висновки. Ми переконані, що саме через призму історичного досвіду

педагогічної думки критичне мислення набуває практичної цінності: воно допомагає не повторювати помилок минулого, а творчо використовувати кращі традиції для розв'язання сучасних освітніх проблем. Критичне мислення в академічному середовищі є запорукою якості наукових досліджень, ефективності викладання та формування у здобувачіввищої освіти ключових компетентностей XXI століття.

Теоретичні засади критичного мислення сформувалися на перетині філософії, психології та педагогіки. Ще Джон Дьюї у праці «Як ми думаємо» (1910) визначив рефлексивне мислення як процес, що включає активне, наполегливе та ретельне споглядання будь-якого переконання чи знання у світлі підстав, які його підтримують і з яких воно випливає [1]. Американський дослідник Роберт Енніс розробив детальну таксономію, виокремивши такі складові, як аналіз аргументів, виявлення припущень, оцінка доказів, формулювання висновків та саморегуляція [2]. Пітер Фейєрабенд і Карл Поппер підкреслювали роль критики в науковому пізнанні. В українській педагогічній науці проблему активно досліджують О. І. Пометун, С. О. Терно, Л. В. Ковальчук та інші, акцентуючи увагу на інтеграції критичного мислення в освітні стандарти та методики викладання [3; 4]. Для історії освіти це означає аналіз педагогічних концепцій крізь призму їхньої історичної обумовленості та актуальності сьогодення.

Історичний аналіз показує, що критичне мислення завжди було невід'ємною складовою освітнього процесу. В античній Греції сократівський метод діалогу та маєтики вчив учнів сумніватися, аналізувати та самостійно доходити до істини. Середньовічні європейські університети розвивали схоластичну традицію диспутів, що вимагала чіткої аргументації та критики опонентів. Епоха Просвітництва принесла ідеї раціоналізму Рене Декарта («мислю, отже існую») та емпіризму Джона Локка, які стали основою наукового методу в освіті. В українській педагогічній думці XVIII–XX століть критичне ставлення до дійсності простежується у творчості Григорія Сковороди з його закликом до «пізнання самого себе», Михайла Драгоманова – до об'єктивного наукового аналізу історичних процесів, Костянтина Ушинського – до розвитку «самостійності мислення» у дітей [5]. Педагогічні ідеї Василя Сухомлинського, спрямовані на гуманізацію освіти та виховання мислячої особистості, також резонують із сучасними підходами [6]. У радянський період, незважаючи на цензуру, методи проблемного навчання І. Я. Лернера та М. І. Махмутова закладали основи аналітичного підходу до знань. Після 1991 року критичне мислення стало ключовим елементом реформ, відображеним у Концепції «Нова українська школа» та стандартах вищої педагогічної освіти.

У практичній площині в академічному середовищі педагогічного університету критичне мислення реалізується зокрема через впровадження інтерактивних освітніх технологій. На заняттях з історії освіти ми активно використовуємо аналіз першоджерел – педагогічних творів Яна Амоса

Коменського, Джона Локка, Жана-Жака Руссо та інших – з обов’язковою критикою їхньої історичної обумовленості, упередженості автора та практичної значущості для сьогодення. Кейс-метод дозволяє студентам розглядати конкретні ситуації з минулого (реформи освіти 1920-х років в УСРР, «хрущовська відлига» в освіті, вплив педагогіки В. О. Сухомлинського на сучасну школу тощо) та оцінювати їхні наслідки. Групові дискусії та дебати з приводу суперечливих питань (традиційна vs. інноваційна освіта, роль вчителя в цифрову епоху, критика авторитарних педагогічних моделей тощо) розвивають навички аргументації, толерантності до інших поглядів та поваги до альтернативних позицій. Проектна діяльність, наприклад дослідження еволюції ідеї критичного мислення в українській педагогіці від Сковороди до сьогодення, формує дослідницькі компетентності та навички наукової роботи з історичними матеріалами. Важливою є інтеграція цифрових технологій: факт-чекінг, робота з електронними архівами педагогічних документів, аналіз медіа-повідомлень щодо освітньої політики. Це готує студентів до протидії фейковій інформації та маніпуляціям у професійній діяльності вчителя.

Особливого значення в сучасних умовах набуває створення атмосфери академічної свободи та психологічної безпеки на заняттях. Студенти повинні мати можливість висловлювати альтернативні погляди, піддавати сумніву усталені педагогічні догми без страху осуду чи покарання. Саме це є запорукою справжнього критичного дискурсу, що відповідає духу університетської традиції. Вважаємо за необхідне постійно оновлювати методичний арсенал, інтегруючи кращі світові практики (наприклад, елементи програми «Філософія для дітей» Метью Ліпмана) з національними педагогічними традиціями [7]. Це дозволяє не лише передавати знання про минуле, а й формувати в майбутніх педагогів готовність до інновацій, відповідального ухвалення рішень та конструктивної критики.

Отже, критичне мислення в академічному середовищі є не абстрактною категорією, а практичним інструментом професійного зростання науково-педагогічних працівників. Поєднання теоретичних знань про його сутність, історичного досвіду педагогічної думки та сучасних практик інтерактивного навчання дозволяє ефективно формувати у майбутніх учителів здатність до аналітичного мислення, інноваційності та відповідального ставлення до освітніх викликів. Підвищення кваліфікації з проблем розвитку критичного мислення сприятиме системному впровадженню цих підходів у педагогічну практику, наукові дослідження з історії освіти та методичну роботу зі здобувачами освіти. Це, у свою чергу, підвищить якість підготовки фахівців для системи освіти України в складних сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Дьюї Дж. Як ми думаємо / пер. з англ. Київ : Основи, 2019. 248 с.
2. Енніс Р. Х. Критичне мислення: огляд теорії та практики. Педагогіка вищої школи. 2016. № 2. С. 34–42.

3. Пометун О. І. Формування критичного мислення в учнів: теорія і практика. Київ : Педагогічна думка, 2021. 176 с.
4. Терно С. О. Критичне мислення в історичній освіті: методичний аспект. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 210 с.
5. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. Київ : Радянська школа, 1983. Т. 1. 320 с.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Радянська школа, 1988. 312 с.
7. Ліпман М. Філософія для дітей: програма розвитку критичного мислення. Київ : Генеза, 2015. 145 с.

БОЙЦУН Ірина Євгенівна

DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS IN FUTURE TEACHERS OF UKRAINIAN LITERATURE

The modern world is saturated with information, which is why the ability to analyze and verify facts is extremely important. Critical thinking acts as a filter that helps individuals make informed decisions.

The field of education is undergoing transformations that require learners not only to accumulate facts but also to know how to apply them. As noted by scholars L. Usanova, I. Usanov and O. Shtepa, «the task of education is no longer simply to master existing systematic knowledge or to provide a body of accumulated information, but the development of skills for working with information: establishing criteria for selection, verifying truth or plausibility, and practical application to achieve successful results» [6, p. 50]. Scholars define critical thinking as an interdisciplinary phenomenon encompassing philosophy, logic, psychology, and decision-making theory, among others. It is indispensable in situations of uncertainty and, according to researcher S. Virsta, «...helps in those situations where we do not know how to act correctly, where there is no ready-made algorithm of actions. In order to solve a new, unexpected practical problem, we need to reflect: to look for connections, to rethink, perceive, imagine, and formulate the task of our activity in a new way» [2, p. 54].

O. Antonov, drawing on the research of John Dewey, Paul Scriven, Sol Croforl, and Matthew McIntyre, defines critical thinking as a motivational mechanism of «an individual's cognitive activity, compelling him or her to actively analyze and process information, verify the data obtained from multiple sources, and make rational and effective decisions to accomplish set tasks» [1, p. 925].

Today's teachers, particularly those of Ukrainian literature, act as facilitators of students' intellectual development. The effectiveness of instruction depends on the extent to which students are engaged in the learning process both during class and outside of class. Researcher G. Tokman has substantiated the theoretical foundations

component of modern philosophical education in the metamodern era	мислення як складова сучасної філософської освіти в епоху метамодерну	
Oksana Balaziuk Critical thinking as the basis of an accountant's professional judgment in the context of digital accounting	Балазюк Оксана Критичне мислення як основа професійного судження бухгалтера в умовах діджиталізації обліку	14
Pavlo Bilichenko Theoretical and methodological principles for the development of students' critical thinking based on materials from the history of pedagogy	Біліченко Павло Теоретико-методичні засади розвитку критичного мислення студентів на матеріалах історії педагогіки	18
Iryna Boitsun Developing critical thinking skills in future teachers of ukrainian literature	Бойцун Ірина Розвиток критичного мислення у майбутніх вчителів української літератури	21
Yurii Borzunov Developing critical thinking among students	Борзунов Юрій Розвиток критичного мислення здобувачив освіти	24
Svitlana Buhaichuk Environmental education and upbringing in the process of studying biology. The use of the latest and interactive teaching technologies in the process of studying biology	Бугайчук Світлана Екологічна освіта і виховання в процесі вивчення біології. використання новітніх та інтерактивних технологій навчання в процесі вивчення біології	28
Olena Bukhniieva Reflective and evaluative criterion in the structure of integrative and interpretative competence of music teachers	Бухнієва Олена Рефлексивно-оцінний критерій у структурі інтегративно-інтерпретаційної компетентності педагогів-музикантів	30
Kateryna Vasylieva Linguocultural potential of authentic media texts in the formation of critical thinking of future teachers of English language and foreign literature	Васильєва Катерина Лінгвокультурний потенціал автентичних медіатекстів у формуванні критичного мислення майбутніх учителів англійської мови та зарубіжної літератури	33
Olha Vietrova Integration of critical thinking technologies into the professional	Вєтрова Ольга Інтеграція технологій критичного	36